

De huid

Het boerenbedrijf als levend organisme –

Wanneer je het boerenbedrijf ziet als een levend organisme, is het vanzelfsprekend dat je op zoek gaat naar gezonde samenhang en identiteit. Hoe kun je deze bedrijfsindividualiteit beter leren kennen en tot haar recht laten komen? Deel 1: de huid. *Tekst: Ellen Winkel*

Toen ik in archieven aan het graven was voor mijn boek *De aarde zal weer vruchtbaar zijn*, was 'het planten van hagen rondom de bedrijven' een van de dingen die mij opvielen. Tegenwoordig doen BD-boeren dat alleen als ze daar zelf iets mee hebben, maar in de beginjaren van de biologisch-dynamische landbouw was dat een van de eerste dingen die elke beginnende BD-boer deed. Zo ging het ook op de drie BD-tuinderijen die rond 1937 (het jaar dat de BD-Vereniging werd opgericht) van start gingen. De tuinders – Hans Wolterbeek, de gebroeders Schortinghuis en Mienke de Boer-Rosenwald – hadden dit geleerd bij de halfjaar-cursus BD-landbouw die in de jaren 30 in Noord-Duitsland werd gegeven door MK Schwartz, een landschapsarchitect die bij Steiner's Landbouwcursus aanwezig was geweest. Volgens Schwartz was de afbakening van ruimte belangrijk om het eigen karakter van de plek tot expressie te laten komen. Schwartz was 'meester in het karakteriseren', schreef Mienke de Boer bij zijn overlijden in 1963. Volgens Schwartz was het de opgave om 'het karakter van de ruimte te doorgronden en in deze ruimte een zinvolle ordening aan te brengen. Waar omheiningen aangeplant zijn, kan de mens, die voor de planten- en dierenwereld moet zorgen, veel beter waarnemen, hoe tussen warmte, licht en vocht in de lucht een wisselwerking ontstaat met deze factoren in de grond, hetgeen gunstig op de groei inwerkt. De juiste vormgeving van het cultuurland is een eerste eis voor de verrijking van het leven, die tot stand moet komen.'

Eigentijds

Joke Bloksma besteedt bij de begeleiding van de BD-beroepsontwikkeling en in haar lessen op Warmonderhof ook expliciet aandacht aan de begrenzing van het bedrijf, de huid. 'Het verzorgen van de grens is belangrijk. Niet alleen fysiek, ook sociaal en geestelijk. De grens maakt duidelijk tot waar je verantwoordelijkheid loopt en toont de identiteit van je bedrijf. Wees je daarvan bewust als je de boomwal snoeit, de slootkanten maait, het buitenhek repareert, met de burens praat over het gezamenlijke kavelpad, de ingang opruimt of ongewenste bezoekers wegstuurt', schrijft ze in het *Werkboek Gezond Landbouwbedrijf – Inspiratie voor inrichting met samenhang en identiteit* (zie kader).

Het plaatsen van een toegangspoort op De Stadsboerderij in Almere is een tastbaar voorbeeld van wat deze aanpak bij de BD-beroepsontwikkeling kan opleveren. Voor boerin Tineke van den Berg was openheid naar de buitenwereld belangrijk, dus was er geen hek. Maar bezoekers gedroegen zich soms als vandalen. Ze moest het bedrijf meer 'in eigendom nemen', ontdekte Tineke tijdens de groepsgesprekken met collega-boeren, begeleid door Joke. Zo ontstond het idee om een toegangspoort te plaatsen, die bijna altijd open staat. Het effect is dat bezoekers zich als gast gaan gedragen. Tegelijkertijd voelt Tineke zich meer gastvrouw en eigenaar en straalt dit ook uit. De overlast door vandalen is een stuk minder geworden.

"Ik heb ook meegemaakt dat de relatie met de burens een stuk kan verbeteren door samen naar de grens te kijken", vertelt Joke. "Wat zie je als je vanaf de burens naar je eigen bedrijf kijkt? En andersom, wat zien de burens als ze vanuit jouw perspectief naar hun bedrijf kijken? Bij een bedrijf hadden ze een haag gepland om het bedrijf meer omhulling te geven. Voor de burens voelde dat als een ondoordringbare muur. Samen kwamen ze erop om openingen in de haag te maken waar je doorheen kan kijken."

deel 1

Meer lezen:

Het voorbeeld van de toegangspoort van De Stadsboerderij is beschreven in het artikel 'In eigendom nemen' in DP2010-2, een dubbelinterview met Joke en Tineke in een serie over BD-beroepsontwikkeling (na te lezen via www.bdvereniging.nl/dp). In het boekje *Bedrijfsindividualiteit in beweging* (door Luc Ambagts, Isabel Duiniveld en Albert de Vries) is beschreven hoe bij excursies naar BD-bedrijven is geoefend met het beleven en ervaren van de bedrijfsindividualiteit. In *De aarde zal weer vruchtbaar zijn – Verhalen van landbouwpioniers* (door Ellen Winkel) zijn persoonlijke verhalen opgetekend van pioniers die de BD-landbouw in Nederland hebben opgebouwd.

Werkboek Gezond Landbouwbedrijf

De sfeer op BD-bedrijven wordt vaak geroemd door bezoekers op open dagen. Maar waardoor ontstaat die fijne sfeer nu eigenlijk? Het heeft te maken met respectvol afstemmen op alle betrokkenen. Het heeft te maken met de balans tussen de verschillende kwaliteiten.

In het *Werkboek Gezond Landbouwbedrijf, Inspiratie voor inrichting met samenhang en identiteit* geeft Joke Bloksma veel sprekende voorbeelden en praktische oefeningen om de samenhang en de identiteit van het bedrijf te versterken. Het puzzelen met bedrijfsdelen door ze wel of juist niet op te nemen in de tekening van het gehele bedrijf, maakt duidelijk welke betekenis delen hebben voor het geheel én wat delen nodig hebben van het geheel.

Joke vergelijkt het boerenbedrijf met een levend organisme, waarbij ze onder andere oefeningen geeft om aandacht te geven aan de huid (begrenzing), het hart (het centrum), de organen (gespecialiseerde bedrijfsonderdelen) en de bloedsomloop en het zenuwstelsel (infrastructuur). Dynamisch Perspectief gaat deze thema's belichten in een reeks artikelen.

In 2014 is een nieuwe versie van het Werkboek uitgekomen met nieuwe voorbeelden en oefeningen. Via www.jokebloksma.nl is het gratis te downloaden of in papieren vorm te bestellen voor €20. ☺

Praktisch voorbeeld uit het werkboek:

Voorbeeld 15. Onderzoek naar de duidelijkheid van de begrenzing van het bedrijf.

Op sommige plaatsen vormen weg, sloot en houtwal een duidelijke grens. Plekken met een vraagteken kunnen wel wat meer duidelijkheid gebruiken, bijvoorbeeld door een lage bloemstrook, een rietkraag, een haag of een hogere houtwal. Markeerbomen op de hoekpunten van het eigendom maken het bedrijf van veraf overzichtelijk. Kunstobjecten aan weerszijde van de weg zijn een manier om de percelen te verbinden en geven de passant het gevoel in iemands gebied binnen te komen en het weer te verlaten.

